

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ LIETUVOS KALĖJIMŲ TARNYBĄ

2024 m. liepos 25 d. Nr. 4D-2024/1-430
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė 2024 m. gegužės 2 d. gavo X skundą dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos (toliau – LKT) Pravieniškių 2-ojo kalėjimo pareigūnų veiksmų, susijusių su darbo sąlygomis ir skundo nagrinėjimu (toliau – Skundas)

2. Skunde, be kitų aplinkybių, nurodoma:

2.1. Pareiškėjas nuo 2024 m. sausio 2 d. buvo įdarbintas Pravieniškių 2-ojo kalėjimo Asmens sveikatos priežiūros padalinyje, tačiau dėl darbuotojų trūkumo turėjo dirbti maisto dalintoju.

2.2. Pareiškėjas dėl sveikatos būklės negali kelti sunkių daiktų, tačiau turėjo nešioti ir kilnoti sunkius indus su maistu.

2.3. Pareiškėjas 2024 m. vasario 13 d., keldamas iš automobilio maisto indus, pajuto didžiulį skausmą, nebegalėjo pajudinti rankos, iš karto kreipėsi į slaugytoją, kuri davė medikamentų nuo skausmo.

2.4. Tą pačią dieną, šiek tiek sumažėjus skausmui, Pareiškėjas turėjo eiti dažyti valgyklos sienas.

2.5. Pareiškėjas, rankos skausmui nemažėjant, kreipėsi į gydytoją, kuri atleido Pareiškėją nuo darbinės veiklos, taip pat buvo paskirta gydytojo traumatologo konsultacija, atlikti tyrimai.

2.6. Pareiškėjas buvo priverstas dirbti tokį darbą, kurio pagal savo sveikatos būklę dirbti negalėjo, tačiau kalėjimo administracija į jo paaiškinimus nereagavo, o parašius skundą ir paprašius išsaugoti vaizdo medžiagą, kur užfiksuota, kaip jis dažo valgyklos sienas, vaizdo įrašas buvo sunaikintas. Po skundo parašymo Pareiškėjas nuolat sulaukia grasinimų perkelti jį į drausmės grupę, patiria psichologinį spaudimą.

3. Pareiškėjas prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierė 2024 m. gegužės 21 d. raštu Nr. 4D-2024/1-430/3D-995 kreipėsi į LKT, prašydama paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

LKT 2024 m. birželio 7 d. raštu Nr. 1S-3694 Seimo kontrolierę informavo:

4.1. „Informuojame, kad nuteistajam X (toliau – Pareiškėjas) Lietuvos kalėjimų tarnybos (toliau – LKT) Pravieniškių 2-ojo kalėjimo (toliau – Pravieniškių 2-asis kalėjimas)

viršininko 2023-12-29 sprendimu Nr. NĮ-23-2132 (kopija pridedama) nuo 2024-01-02 paskirta vykdyti darbinę veiklą kalėjimo gydomojo korpuso tvarkinio pareigose. Nurodome, kad tvarkinio pareigybėse nenumatyti darbai, susiję su patalpų dažymu ar maisto dalinimu. Taip pat pažymime, kad 2024 m. vasario 13 d. žiniaraštyje pažymėta kaip Pareiškėjo neišėjimo į darbinės veiklos vykdymą diena (kopija pridedama), taigi, skunde nurodytą dieną Pareiškėjas darbinės veiklos nevykdė.“

4.2. „Įvertinus įrašus Asmens sveikatos istorijoje nustatyta, kad 2024-01-11 Pareiškėjui suteikiant darbinę veiklą šeimos gydytojas atžymėjo, jog nuteistasis „dirbti gali“, taikomi apribojimai nenurodyti. 2024-02-13 šeimos gydytojo atžymėta „tausojantis režimas Laikini nedarbingas (iki 2024-02-19)“; 2024-02-19 gydytojo ortopedo traumatologo įrašas „riboti fizinių krūvį dešinei rankai“.“

4.3. „Nurodome, kad Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcijos (toliau – Instrukcija), patvirtintos LKT direktoriaus 2023 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. V-1070, 123 punkte numatyta, kad „Stacionarių vaizdo stebėjimo kamerų fiksuojamos kasdienės veiklos vaizdo įrašai saugomi įdiegtoje vaizdo stebėjimo sistemoje ir, remiantis Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nustatytu duomenų saugojimo terminu ar esant ribotoms vaizdo įrašų archyvavimo sistemos galimybėms, vėliau sunaikinami (ištrinami automatiškai)“. Vadovaujantis Instrukcijos 124.3 papunkčiu, vaizdo registratorių įrašyta vaizdo medžiaga saugoma 30 dienų. Informuojame, kad atsižvelgiant į aukščiau nurodytas teisės aktų nuostatas bei į tai, kad Pareiškėjo skunde minima galimo įvykio data – 2024-02-13, tiek stacionarių vaizdo stebėjimo kamerų, tiek tarnybinių vaizdo registratorių įrašai yra sunaikinti (ištrinti automatiškai).“

4.4. „Pareiškėjas Pravieniškių 2-ojo kalėjimo viršininkui pateikė 2024-02-14 skundą Nr. NPS-23-3373, į kurį atsakymas pagal kompetenciją pateiktas LKT Turto valdymo skyriaus vedėjo 2024-03-19 raštu Nr. 2S-1261 (kopijos pridedamos).“

Atsakyme Pareiškėjui į jo skundą nurodoma: „Nagrinėjant skundą, paaiškėjo, kad Jūsų darbo paskyroje nebuvo įtrauktas darbas dažyti valgyklos patalpas, todėl, galimai, savavališkai, ėjote ir dirbote nepaskirtą darbą, „mainais gaunant paskatinimą“ (citata iš skundo originalo). 2024 metų vasario mėn. Darbo laiko apskaitos žiniaraštyje, Ūkio aptarnavimo būrys ASPP, Pravieniškių g. 57, skunde minima vasario 13 d., pažymėta kaip neišėjimo į darbą diena, tad šią dieną Jūs negalėjote kelti „bidono“ (citata iš skundo originalo) ir pasitempti dešinės rankos petį.

Atkreipiame dėmesį, jog tik 2024 m. vasario 26 d. (nors skunde minite, kad vasario 13 d. pasitempėte) apsilankėte pas gydytoją ortopedą traumatologą dėl skausmo dešinėje petyje.“

Pareiškėjas taip pat prašė išsaugoti 2024 m. vasario 13 d. vaizdo įrašus iš valgyklos patalpų ir pateikti įrašo kopiją. Į šį prašymą nuteistajam tuo pačiu 2024 m. kovo 19 d. raštu atsakyta: „Atkreipiame Jūsų dėmesį į tai, kad jei vaizdo registratoriaus filmavimo metu nebūna užfiksuota jokių padarytų teisės pažeidimų, vadovaujantis tarnybinių vaizdo registratorių naudojimo tvarkos aprašo, patvirtinto Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2021 m. vasario 3 d. įsakymu Nr. V-43 „Dėl tarnybinių vaizdo registratorių naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 16 punktu, vaizdo įrašas yra sunaikinamas. Vadovaujantis bausmių vykdymo kodekso 11 straipsnio 1 punkto nuostatomis, nuteistieji turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka gauti rašytinę informaciją apie bausmės atlikimo tvarką ir sąlygas, savo teises bei pareigas. Ar dažėte valgyklą, ar kėlėte bidoną, bei kiti Jūsų veiksmai į šią sąvoką neįeina, todėl prašomų vaizdo įrašų kopijos ir įrašų į CD atmintines, Jums nebus pateikiamos. Visi reikalingi dokumentai bus pateikti teismui pareikalavus tiesiogiai.“

4.5. „Pareiškėjui nesteroidiniai priešūždegiminiai vaistai buvo paskirti anksčiau – 2024-01-31, 14 dienų kursui. 2024-02-13 Pareiškėjas šių vaistų dar turėjo. [...] Pažymėtina, kad Pareiškėjas 2024-02-13 į sveikatos priežiūros specialistus kreipėsi nurodydamas, jog skauda dešinį petį, anamnezėje taip pat yra įrašai apie traumą ne bausmės atlikimo metu. Po 2024-02-13 apsilankymo nurodyta, jog Pareiškėjui skiriamas tausojantis režimas, laikinas nedarbingumas iki 2024-02-19.“

4.6. „Nurodome, kad Pareiškėjas gydytojų buvo konsultuotas 2024-02-12, 2024-02-13, 2024-02-19, 2024-02-20, 2024-02-26, 2024-02-29 dienomis.“

Tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

5. *Bausmių vykdymo sistemos įstatymo 11 straipsnis* „Bausmių vykdymo sistemos pareigūnų pareigos“ – „Bausmių vykdymo sistemos pareigūnai privalo: [...]; 2) gerbti ir ginti žmogaus orumą, užtikrinti ir saugoti žmogaus teises ir laisves; 3) saugoti asmenis nuo gresiančio pavojaus jų sveikatai ir (ar) gyvybei; [...] 5) elgtis ir savo pareigas atlikti taip, kad geru pavyzdžiu galėtų daryti įtaką suimtiesiems ir nuteistiesiems, įgytų jų ir kitų asmenų pagarbą;“.

6. *Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau ir – VAI) 3 straipsnis* „Viešojo administravimo principai“ – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: [...] 4) įstatymo viršenybės. Šis principas reiškia, kad įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą viešojo administravimo subjektams turi būti nustatyti laikantis šio įstatymo nustatytų reikalavimų, o viešojo administravimo subjektų veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai sprendimai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais; 5) išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį; [...]; 9) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs;“.

7. *Asmenų prašymų ir skundų nagrinėjimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875 „Dėl Asmenų prašymų ir skundų nagrinėjimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių patvirtinimo“ (toliau – Taisyklės), 45 punktas* – „Į prašymą institucija atsako atsižvelgdama į jo turinį:

45.1. į prašymą suteikti administracinę paslaugą atsakoma suteikiant prašomą vieną iš Viešojo administravimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje nurodytų administracinių paslaugų (ar prašomas kelias administracines paslaugas) arba pateikiant motyvuotą atsisakymą tą padaryti;

45.2. į prašymą pakonsultuoti asmenį jam aktualiu klausimu atsakoma suteikiant konsultaciją pagal institucijai nustatytą kompetenciją arba pateikiant motyvuotą atsisakymą tą padaryti;

45.3. į prašymą priimti administracinį sprendimą atsakoma Viešojo administravimo įstatymo 13 straipsnyje nustatyta tvarka.

45.4. į prašymą, nenurodytą Taisyklių 45.1–45.3 papunkčiuose, atsakoma laisva forma.“

8. *Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. V-1070 (įsigaliojo nuo 2023 m. gruodžio 29 d.) (toliau – Instrukcija):*

114 punktas – „Kalėjimuose yra diegiamos vaizdo stebėjimo sistemos. Įrengtomis stacionariomis vaizdo stebėjimo kameromis siekiama užtikrinti saugią aplinką kalėjime. Stacionarios vaizdo stebėjimo kameros montuojamos bendroje kalėjimo teritorijoje, gyvenamosiose ir gamybinėse lauko teritorijose, kalinamųjų gyvenamosiose, darbo ir bendrojo naudojimo patalpose, apsaugos ir priežiūros postuose, prireikus ir kitose vietose, laikantis norminiuose teisės aktuose nustatytų asmens duomenų apsaugos reikalavimų. Prie įėjimo į kalėjimą ir jo teritorijos viduje matomose vietose iškabinami įspėjamieji ženklai, kad teritorija stebima vaizdo kamerų.“

115 punktas – „Tarnybiniai vaizdo registratoriai (mobilūs prietaisai, galintys įrašyti vaizdą) kalėjimuose naudojami siekiant užtikrinti saugią aplinką kalinamiesiems ir kitiems asmenims. Apie

tarnybinių vaizdo registratorių naudojimą duomenų subjektai informuojami Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatyta tvarka. Naudotis vaizdo registratoriais turi teisę visi kalėjimo darbuotojai. Vaizdo registratoriais leidžiama naudotis savarankiškai, laikantis norminiuose teisės aktuose nustatytų asmens duomenų apsaugos reikalavimų bei šioje instrukcijoje nustatytos tvarkos.“

123 punktas – „Stacionarių vaizdo stebėjimo kamerų fiksuojamos kasdienės veiklos vaizdo įrašai saugomi įdiegtoje vaizdo stebėjimo sistemoje ir, remiantis Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nustatytu duomenų saugojimo terminu ar esant ribotoms vaizdo įrašų archyvavimo sistemos galimybėms, vėliau sunaikinami (ištrinami automatiškai).“

125 punktas – „Kai vaizdo registratoriais užfiksuojami ypatingi įvykiai (riaušės, kalinamųjų grupinis pasipriešinimas pareigūnams, kalinamojo pabėgimas, įvykdyta nusikalstama veika ir pan.), taip pat kai atliekamas tarnybinis tyrimas dėl aplinkybių, susijusių su kalinamojo padarytu kitu teisės pažeidimu, vaizdo įrašas, siekiant kuo tiksliau ir nuosekliau atlikti tyrimą, atskiroje duomenų saugojimo laikmenoje saugomas iki tyrimo pabaigos:

[...]

125.2. jei vaizdo įrašas gali turėti reikšmės nagrinėjant kalinamojo skundą, nagrinėjančio skundą darbuotojo prašymu vaizdo įrašo kopija išsaugoma ir prireikus perduodama skundą nagrinėjančiam pareigūnui ar institucijai“.

126 punktas – „Peržiūrėti vaizdo įrašus ar jais naudotis leidžiama pareigūnams, kuriems yra pavesta atlikti tarnybinių nusižengimų arba ikiteisminius tyrimus, taip pat pareigūnams, tiesiogiai dalyvaujantiems kalinamųjų drausminiame ir administraciniame procesuose. Jei yra tarnybinė būtinybė, kalėjimo viršininko sprendimu vaizdo įrašais naudotis gali ir kiti darbuotojai. Vaizdo duomenys kaip įrodymai ar kitais įstatymų nustatytais atvejais gali būti pateikiami ikiteisminio tyrimo įstaigai, prokurorui ar teismui dėl jų žinioje esančių administracinių, civilinių, baudžiamųjų bylų.“

Tyrimui reikšminga teismų praktika

9. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau ir – LVAT) 2014 m. balandžio 9 d. aprobuotame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinime yra nurodęs:

„Šio teisinio reguliavimo kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad Pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškiančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Viešojo administravimo įstatymo 3 str. 1 p.) (2012 m. gruodžio 20 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A822-3206/2012). Laisvės atėmimo institucijų sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis pagrįsti sprendimo motyvai, kurie, be kita ko, atitiktų Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnyje numatytus reikalavimus (2011 m. balandžio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A143-2876/2011)“.

„IV.3. Objektyvumo principas. 24 punktas – „Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pažymėjęs, kad laikantis objektyvumo principo viešojo administravimo subjekto sprendimai turi atitikti tikrąsias faktines aplinkybes, kurios nustatomos išaiškinus visas aplinkybes, turinčias reikšmės priimant sprendimą ir kritiškai, nešališkai vertinant įrodymus (šiais aspektais žr. 2010 m. lapkričio 26 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A756-1486/2010, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis Nr. 20, 2010; 2014 m. balandžio 14 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A662-1010/2014). Įstatymo viršenybės ir objektyvumo principai lemia viešojo administravimo

subjekto pareigą priimant sprendimus veikti pagal teisės aktuose jiems nustatytas teises ir pareigas, bei savo sprendimą pagrįsti tokiu būdu, jog nekiltų abejonių dėl šio sprendimo rezultato (2015 m. rugsėjo 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2494-438/2015).“

10. LVAT 2013 m. gruodžio 2 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A520-2473/2013 konstatavo, kad valstybės institucijos turi veikti „kaip *bonus pater familias*, t. y. apdairiai ir rūpestingai“.

Tyrimo išvados

11. Pareiškėjas nurodė, kad buvo įdarbintas Pravieniškių 2-ojo kalėjimo Asmens sveikatos priežiūros padalinyje, tačiau turėjo dirbti ir maisto dalintoju. 2024 m. vasario 13 d. keldamas iš automobilio atvežtą maistą, Pareiškėjas pajuto didžiulį skausmą, nebegalėjo pajudinti rankos, gavęs medikamentų nuo skausmo, turėjo skaudančia ranka dažyti valgyklos sienas. Tik nuėjęs pas gydytoją, buvo atleistas nuo darbinės veiklos. Pareiškėjas dėl tokių kalėjimo administracijos veiksmų įteikė skundą, prašė išsaugoti vaizdo įrašus, tačiau skundas buvo atmestas, įrašai ištrinti.

12. Skundo tyrimo metu nustatyta:

- Pareiškėjas nuo 2024 m. sausio 2 d. buvo įdarbintas Pravieniškių 2-ojo kalėjimo gydomojo korpuso tvarkiniu.

- Pareiškėjo tvarkinio pareigybėje nenumatyti darbai, susiję su maisto dalinimu, darbu valgyklos patalpose.

- 2024 m. vasario 13 d. žiniaraštyje pažymėta kaip Pareiškėjo neišėjimo į darbinės veiklos vykdymą diena ir, remiantis LKT pateikta informacija, darbinės veiklos tą dieną jis nevykdė.

- 2024 m. vasario 13 d. šeimos gydytojo išrašė pažymėta, kad Pareiškėjui dėl skausmo peties srityje turi būti taikomas „tausojantis režimas“, paskirtas laikinas nedarbingumas iki 2024 m. vasario 19 d.

- 2024 m. vasario 19 d. gydytojo ortopedo traumatologo išrašė pažymėta, kad Pareiškėjui rekomenduota riboti fizinį krūvį dešinei rankai.

- Pareiškėjas Pravieniškių 2-ojo kalėjimo viršininkui 2024 m. vasario 14 d. pateikė skundą dėl jo darbo valgykloje. Atsakymą į skundą parengė LKT Turto valdymo skyrius, skundas pripažintas nepagrįstu, prašymas išsaugoti vaizdo įrašus netenkintas.

13. Viešojo administravimo subjektas (nagrinėjamu atveju – LKT), pagal jam suteiktus įgaliojimus galintis spręsti asmens prašyme (skunde) nurodytas problemas, be specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, tarp jų išsamumo ir objektyvumo principų, kurie reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nuroydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį.

Viešojo administravimo subjektas taip pat yra saistomas gero viešojo administravimo principo, kuriuo įgyvendinama Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, jog visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, reikalavimų. Atsakingo valdymo (gero viešojo administravimo) principas įtvirtina viešojo administravimo subjekto pareigą imtis aktyvių veiksmų vykdant administracinę procedūrą, dirbti rūpestingai ir atidžiai, veikti taip, kad administracinėje procedūroje būtų laikomasi visų teisės aktų nuostatų, tarp jų ir nuostatų, susijusių su skundų nagrinėjimu iš esmės.

Vadovaujantis VAĮ įtvirtintu išsamumo principu – viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nuroydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui

įtakos turėjusias aplinkybes. Taigi, viešojo administravimo subjektai, rengdami atsakymus, privalo įvertinti pareiškėjo prašymo turinį ir pateikti teisės aktų nuostatomis pagrįstą, aiškų ir argumentuotą atsakymą, kuriame būtų atsakyta į visus keliamus klausimus, o jei prašoma informacija nepateikiama, turi būti nurodytos priežastys, kodėl tai negali būti padaryta.

Skundo tyrimo metu vertinant LKT Pareiškėjui 2024 m. kovo 19 d. pateiktą atsakymą Nr. 2S-126, nustatyta, kad atsakyme pateikta faktinių aplinkybių neatitinkanti informacija apie jo pirmesniąjį vizitą pas gydytoją, nepateikta jokių duomenų apie skunde nurodytų aplinkybių dėl darbo valgykloje tyrimą ir patikrinimą.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, konstatuotina, jog atsakymas parengtas abstrakčiai, neišsiaiškintos tikslios faktinės aplinkybės, nesivadovauta VAĮ nustatytais viešojo administravimo principais.

14. Instrukcijoje numatyta, kad kalėjimuose yra diegiamos vaizdo stebėjimo sistemos. Įrengtomis stacionariomis vaizdo stebėjimo kameromis siekiama užtikrinti saugią aplinką kalėjime. Stacionarios vaizdo stebėjimo kameros montuojamos bendroje kalėjimo teritorijoje, gyvenamosiose ir gamybinėse lauko teritorijose, kalinamųjų gyvenamosiose, darbo ir bendrojo naudojimo patalpose, apsaugos ir priežiūros postuose, prireikus ir kitose vietose, laikantis norminiuose teisės aktuose nustatytų asmens duomenų apsaugos reikalavimų. Tarnybiniai vaizdo registratoriai (mobilūs prietaisai, galintys įrašyti vaizdą) kalėjimuose naudojami siekiant užtikrinti saugią aplinką kalinamiesiems ir kitiems asmenims.

Stacionarių vaizdo stebėjimo kamerų fiksuojamos kasdienės veiklos vaizdo įrašai saugomi įdiegtoje vaizdo stebėjimo sistemoje ir, remiantis Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nustatytu duomenų saugojimo terminu ar esant ribotoms vaizdo įrašų archyvavimo sistemos galimybėms, vėliau sunaikinami (ištrinami automatiškai). Vaizdo registratorių įrašyta vaizdo medžiaga saugoma 30 dienų. Atsakingas darbuotojas, šiuo laikotarpiu negavęs nurodymo konkretų vaizdo įrašą saugoti ilgiau, duomenis ištrina arba užprogramuoja įrangą, kad įrašai būtų ištrinami automatiškai.

Instrukcijos 125 punkte numatyta, kad tuo atveju, kai vaizdo registratoriais užfiksuojami ypatingi įvykiai (riaušės, kalinamųjų grupinis pasipriešinimas pareigūnams, kalinamojo pabėgimas, įvykdyta nusikalstama veika ir pan.), taip pat kai atliekamas tarnybinis tyrimas dėl aplinkybių, susijusių su kalinamojo padarytu kitu teisės pažeidimu, vaizdo įrašas, siekiant kuo tiksliau ir nuosekliau atlikti tyrimą, atskiroje duomenų saugojimo laikmenoje saugomas iki tyrimo pabaigos. Jei vaizdo įrašas gali turėti reikšmės nagrinėjant kalinamojo skundą, nagrinėjančio skundą darbuotojo prašymu vaizdo įrašo kopija išsaugoma ir prireikus perduodama skundą nagrinėjančiam pareigūnui ar institucijai.

Vadovaujantis Instrukcijos 126 punktu, peržiūrėti vaizdo įrašus ar jais naudotis leidžiama pareigūnams, kuriems yra pavesta atlikti tarnybinių nusižengimų arba ikiteisminius tyrimus, taip pat pareigūnams, tiesiogiai dalyvaujantiems kalinamųjų drausminiame ir administraciniame procesuose. Jei yra tarnybinė būtinybė, kalėjimo viršininko sprendimu vaizdo įrašais naudotis gali ir kiti darbuotojai. Vaizdo duomenys kaip įrodymai ar kitais įstatymų nustatytais atvejais gali būti pateikiami ikiteisminio tyrimo įstaigai, prokurorui ar teismui dėl jų žinioje esančių administracinių, civilinių, baudžiamųjų bylų.

Kaip nustatyta šio tyrimo metu, Pareiškėjas su skundu ir prašymu išsaugoti vaizdo medžiagą kreipėsi iškart po skundžiamų įvykių, todėl prašoma išsaugoti vaizdo medžiaga tuo metu buvo neištrinta ir ją buvo galima išsaugoti, tačiau Pareiškėjo prašymas buvo atmestas, vaizdo įrašai nebuvo vertinami atsakant į skundą ir galiausiai jie buvo sunaikinti.

Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad LKT 2024 m. kovo 19 d. atsakyme Pareiškėjui cituojamas teisės aktas dėl vaizdo registratorių naudojimo skundo nagrinėjimo metu jau buvo netekęs galios.

15. LVAT yra pažymėjęs, kad vienas iš gero administravimo principų yra konstitucinė nuostata, jog visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. VAĮ 1 straipsnyje, apibrėžiančiame aptariamo įstatymo

paskirtį, nustatyta, jog šis įstatymas sudaro prielaidas įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatą, kad visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms; nustato viešojo administravimo principus, viešojo administravimo sritis, taip pat teisę į įstatymais pagrįstą ir objektyvų asmenų prašymų ir skundų nagrinėjimą.

Pažymėtina ir tai, kad administracinis sprendimas – tai teisės aktų reglamentuotu būdu ir (ar) forma išreikšta vienkartinė viešojo administravimo subjekto valia dėl teisės taikymo, privaloma ir skirta konkrečiam asmeniui ar individualiai apibrėžtai asmenų grupei. Administraciniu sprendimu turi būti išreikšta viešojo administravimo subjekto valia, privaloma asmeniui ir sukelianti jam ne bet kokių, bet konkrečių tiesioginių padarinių, todėl būtina reikalavimą ne tik pagrįsti objektyviais duomenimis bei teisės normomis, bet ir suformuluoti aiškias nuostatas dėl akto adresato teisinio statuso pasikeitimų ir priimto sprendimo motyvų. LVAT savo praktikoje akcentuoja, kad viešojo administravimo subjekto priimtas administracinis sprendimas turi būti suformuluotas taip, jog asmenys, kuriems yra skirtas sprendimas, suprastų santykių esmę ir turinį bei galėtų įgyvendinti reikalavimus, kuriuos nustato aktas. Dėl to viešojo administravimo subjektas privalo tiksliai ir aiškiai suformuluoti reikalavimus, nurodyti teisės normas ir aplinkybes, kuriomis rėmėsi, priimdamas administracinį sprendimą.

Įvertinus LKT 2024 m. kovo 19 d. atsakymo turinį, konstatuotina, kad atsakymas parengtas nesilaikant Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintų objektyvumo, išsamumo, įstatymo viršenybės principų, atsakymas nepagrįstas galiojančiomis teisės aktų nuostatomis, neatliktas aplinkybių tyrimas, nevertinta vaizdo medžiaga, nors nuteistasis netgi prašė ją išsaugoti.

16. Būtina akcentuoti ir tai, kad stebėjimo kameros ir vaizdo registratoriai kalėjimuose naudojami siekiant užtikrinti įstaigos darbuotojų saugumą, suimtųjų (nuteistųjų) ir kitų asmenų apsaugą bei priežiūrą, jų pareigų ir draudimų vykdymo kontrolę bei nustatytą suėmimo vykdymo ir bausmės atlikimo užtikrinimo priemonių, režimo reikalavimų laikymąsi, turto apsaugą įstaigose. Vaizdo registratoriai taip pat naudojami siekiant užfiksuoti kratų ir apžiūrų atlikimą, įstatymų, kitų teisės aktų ir dienotvarkės pažeidimus.

Seimo kontrolierė laikosi pozicijos, kad pareigūnų vaizdo registratoriais daromi vaizdo įrašai yra efektyvi priemonė, padedanti patvirtinti arba paneigti asmenų skunduose nurodomus teiginius, užtikrinanti galimybę atlikti visapusišką pirmiau nurodytų skundų tyrimą ir leidžianti nustatyti objektyvią tiesą, išsiaiškinti, buvo ar ne padaryti pažeidimai. Nepaisant to, kalėjimų pareigūnai reikalavimo naudoti vaizdo registratorių ne visada laikosi, t. y. dėl techninių kliūčių ir kitų priežasčių pareigūnai, atlikdami savo darbinės funkcijas, ne visada pasitelkia vaizdo fiksavimo priemones, todėl įvairūs pažeidimai neretai lieka neužfiksuoti arba ginčytinos aplinkybės negali būti tinkamai įvertinamos. Seimo kontrolierės nuomone, tokia pataisos įstaigų pareigūnų praktika sudaro prielaidas pažeisti žmogaus teises, todėl siekiant kuo tiksliau ir nuosekliau atlikti tyrimą, vaizdo įrašai, kurie gali turėti reikšmės nagrinėjant kalinamojo skundą, turi būti išsaugomi ir pagal nuteistojo (suimtojo) prašymą, o skundo nagrinėjimo metu jais turi būti remiamasi, kaip tam tikras aplinkybes pagrindžiančiu arba paneigiančiu įrodymu.

Šiuo tiriamu atveju Pareiškėjo skunde minimos aplinkybės galėjo būti patikrintos peržiūrint ne tik pareigūnų naudojamų vaizdo registratorių, kurie galėjo dėl tam tikrų priežasčių nebūti įjungti, bet ir stacionarių vaizdo kamerų, įrengtų valgyklos patalpose, įrašus, tačiau tai nebuvo padaryta, o Pareiškėjo prašymas pirmiausia juos išsaugoti, buvo netenkintas.

Seimo kontrolierė atkreipia pareigūnų dėmesį į tai, kad asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, tampa ypač svarbu, kad pareigūnai, esantys greta ir padedantys siekti bausmės vykdymo tikslų, veiktų pagal gero administravimo principą – padėtų spręsti kylančias problemas, elgtųsi rūpestingai, siektų, kad kilę ginčai būtų sprendžiami objektyviai.

LVAT savo praktikoje yra pasisakęs, kad įstatymo viršenybės ir objektyvumo principai lemia

viešojo administravimo subjekto pareigą priimant sprendimus veikti pagal teisės aktuose jiems nustatytas teises ir pareigas bei savo sprendimą pagrįsti tokiu būdu, jog nekiltų abejonų dėl šio sprendimo rezultato. Pabrėžtina, kad formaliais atsakymais pareigūnai neprisideda prie nešališko ir objektyvaus aplinkybių išsiaiškinimo, toks funkcijų neatlikimas nedera su gero administravimo principu ir tai neprisideda prie nuteistųjų ir kalėjimo personalo tarpusavio pasitikėjimo stiprinimo.

Pastebėtina, kad ir Europos Tarybos Kankinimų prevencijos komitetas (CPT) paskutinėje 2024 m. liepos 18 d. ataskaitoje dėl kalinimo sąlygų Lietuvoje, akcentavo, jog kalėjimo vadovybė turėtų parodyti didesnę atidumą užtikrindama, be kita ko, ir veiksmingą kalinių skundų tyrimą¹.

17. Apibendrinant išdėstytas aplinkybes konstatuotina, kad LKT atsakymas nėra tinkamai motyvuotas, neatliktas aplinkybių tyrimas, nevertinta vaizdo medžiaga, atsakymas grindžiamas negaliojančio teisės akto nuostatomis, atsakymas nėra objektyvus, išsamus bei nedera su gero administravimo principu, todėl Skundas pripažįstamas pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERĖS SPRENDIMAS

18. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X skundą dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos pareigūnų veiksmų, susijusių su skundo nagrinėjimu, pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERĖS REKOMENDACIJA

19. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriui rekomenduoja imtis priemonių, kad bausmių vykdymo sistemos pareigūnai, nagrinėdami skundus ir prašymus, visapusiškai ir objektyviai įvertintų nurodytas aplinkybes, remtūsi ir vaizdo medžiaga bei ją išsaugotų, atsakymus tinkamai motyvuotų, o kilusias problemas padėtų spręsti operatyviai ir rūpestingai.

Primenama, kad Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė

¹ <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-its-2024-ad-hoc-visit-to-lithuania>